

Польща у східноєвропейській політиці Дж. Буша-молодшого

У статті проаналізовано передвиборчу кампанію Дж. Буша-молодшого та його опонента Альберта Гора. Розглянуто основні аспекти зовнішніх відносин президента США з Російською Федерацією та Україною. Докладно висвітлено польсько-американські відносини у 2000–2008 рр.

Ключові слова: зовнішня політика, система протиракетної оборони, державний візит, дипломатичний документ, міжнародна військова операція.

Постановка наукової проблеми та її значення. США відіграють ключову роль у світовій політиці, тому набуває актуальності дослідження чинників, що впливають на політику американських президентів. Важливою є можливість прогнозувати їхню діяльність, адже вона впливає на розвиток країн Східної Європи.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання зовнішньої політики США досліджувала значна кількість науковців, як вітчизняних так і закордонних, серед яких: З. Бжезінський, А. Коваленко, Р. Офіцинський, Б. Тарасюк, Т. Кузьо, І. Харченко. Однак матеріал недостатньо систематизований, а отже потребує логічного узагальнення. Крім того, слід більш детально дослідити деякі аспекти східноєвропейської політики Дж. Буша-молодшого.

Мета статті – дослідити та проаналізувати східноєвропейську політику Дж. Буша-молодшого. Відповідно до мети поставлено такі **завдання:** проаналізувати основні напрямки зовнішньополітичної діяльності Дж. Буша-молодшого, встановити причини співпраці США з Російською Федерацією, Україною та Польською Республікою та визначити їх характерні риси та особливості.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На виборах 2000 р. кандидатами на президентську посаду виступали від демократів Альберт Гор, який протягом правління Біла Клінтона займав посаду віце-президента країни, а від республіканців балотувався син колишнього президента Дж. Буша – Джордж Буш-молодший, губернатор штату Техас. Альберт Гор зосередив свою передвиборчу кампанію на небувалому економічному процвітанні країни, досягнуте під час правління адміністрації Б. Клінтона і обіцяв продовжити політику свого попередника – республіканця, а також запропонував програму стосовно систематичного скорочення податків, разом з тим партія висунула ряд лозунгів, позичених у демократів: стосовно регулювальної ролі уряду в сфері економіки і соціальних відносин, прийняття нових програм розвитку освіти, розширення мережі медичного страхування тощо. Дж. Буш-молодший зосередив свою кампанію на традиційній для нинішніх республіканців темі цінностей родини, моралі та неприйнятті абортів. Підходи А. Гора і Дж. Буша-молодшого до стратегічних питань внутрішньої і зовнішньої політики багато в чому збігалися. Під час виборчої кампанії шанси обох кандидатів на перемогу оцінювалися як рівні.

У січні 2001 р. Дж. Буш-молодший прийняв президентські повноваження і став 43-м президентом США. Свій уряд він сформував із представників різних напрямів і поглядів – від лібералів до жорстких консерваторів. У перші місяці свого правління Дж. Буш-молодший приділяв основну увагу внутрішнім справам держави. 11 вересня 2001 р. настав вирішальний момент у сучасній історії США. Вранці того дня 19 ісламських терористів-самогубців, розділившись на чотири групи, захопили в повітрі рейсові літаки з пасажирами. Терористи направили два з цих літаків на 110-метрові хмарочоси всесвітнього торгового центру в Нью-Йорку, в результаті чого обидві вежі завалилися, поховавши під руїнами більшість людей, які там перебували. Третій захоплений літак таранив Пентагон – штаб-квартиру міністерства оборони США у Вашингтоні. Пасажири й команда четвертого авіалайнера спробували перехопити у терористів керування, літак упав на землю в штаті Пенсільванія, у підсумку атак загинули близько трьох тисяч чоловік. Америка і весь світ пережили шок.

Адміністрація США прагнула до налагодження стабільних відносин з Росією, причому Дж. Буш-молодший всіляко підкреслював своє доброзичливе ставлення до президента Російської Федерації В. Путіна. У травні 2002 р. обидва президенти підписали в Москві американсько-російський договір про скорочення стратегічних наступальних потенціалів, який став значним кроком вперед в галузі контролю озброєння. Договір передбачав суттєве скорочення до 2012 р. ядерних потенціалів обох держав. На запрошення Путіна в травні 2005 р. Дж. Буш-молодший прибув до Москви на святкування

60-річчя перемоги над гітлерівською Німеччиною. Проте в американсько-російських відносинах назрівали суперечності стосовно американських планів створення системи національної протиракетної оборони і виходу США в грудні 2001 р. з американсько-радянського договору.

Спостерігалось зростання напруженості в американсько-російських відносинах. Кремль висловлював усе більше невдоволення американською програмою створення ПРО, зокрема планами розгортання її складових частин у Польщі та Чехії. Зі свого боку адміністрація США категорично висловила протидію демаршу Росії під час кризи навколо Південної Осетії і Абхазії (серпень 2008 р.), про визнання Росією «незалежності» цих грузинських територій і введення в них російських військових контингентів. Вашингтон заявив про своє безумовне визнання територіальної цілісності Грузії.

Відносини США з українською владою в останні роки правління президента Л. Кучми, коли росли авторитарні тенденції і мали місце грубі порушення демократичних принципів, теж склалися непросто. Однак адміністрація Дж. Буша-молодшого всіляко вітала Помаранчеву революцію в Україні. США надали новому керівництву України довгострокову політичну підтримку на міжнародній арені й у сфері двосторонніх відносин. У квітні 2005 р. новообраний президент України Віктор Ющенко, перебуваючи з офіційним візитом у США, вів переговори з президентом Дж. Бушем-молодшим та іншими офіційними особами, виступив з промовою на спільному засіданні обох палат конгресу, до речі, така можливість надається іноземним політикам лише у надзвичайних випадках. У наступні роки президент Ющенко неодноразово відвідував США з офіційними або робочими візитами. Відтоді американсько-українські відносини перебувають на підйомі: у 2006 р. США скасували для України поправку Джексона-Вейніка до Закону про торгівлю США (1974), що сприяє поступовому поживленню торговельних зв'язків між обома країнами (в 2008 р. американсько-український товарообіг перевищив 5 млрд доларів).

США всіляко сприяли просуванню України до членства в євроатлантичних спільнотах. 31 березня – 1 квітня 2008 р. президент Дж. Буш-молодший відвідав Київ, де вів переговори з президентом України В. Ющенко і прем'єр-міністром Юлією Тимошенко. Це був перший візит президента США від 2000 р. Дж. Буш-молодший активно підтримував позиції України і Грузії на саміті НАТО в Бухаресті. У вересні 2008 р. відвідав Україну з візитом віце-президент Річард Чейні, який ще раз висловив підтримку Вашингтоном права України будувати міцніші зв'язки співробітництва і безпеки в Європі та трансатлантичному просторі. У грудні 2008 р. у Вашингтоні державний секретар США К. Райс і міністр закордонних справ України Володимир Огризко підписали важливий дипломатичний документ – «Хартію Україна – США про стратегічне партнерство», в якому сторони підтвердили важливість своїх відносин як друзів і стратегічних партнерів, висловивши намір поглиблювати партнерство на благо наших народів, обопільну життєву зацікавленість в сильній, незалежній та демократичній Україні [1].

Закріпленням теплих польсько-американських відносин у 2000–2006 рр. був візит президента США Дж. Буша до Польщі, який відбувся 15–16 червня 2001 р. Дж. Буш та О. Квасневський обговорювали питання стосовно подальшого розширення НАТО. Вперше на найвищому рівні також говорили про американські плани з будівництва системи протиракетної оборони. Після терактів 11 вересня 2001 р. Польща відразу запропонувала США допомогу в боротьбі з тероризмом. 20 вересня президент О. Квасневський у листі до Дж. Буша заявив про свою готовність співпрацювати в будівництві антитерористичної коаліції та залучити польських солдатів у військових операціях США. 25 вересня уряд вирішив зробити польський повітряний простір для США. З ініціативи президента О. Квасневського 6 листопада в Варшаві відбулася конференція стосовно боротьби з тероризмом, у якій взяли участь 16 президентів країн Центральної та Південної Америки. Була прийнята декларація, що виражає «безумовну підтримку дій проти тероризму у всіх його аспектах», та план дій по боротьбі з тероризмом. 22 листопада О. Квасневський підтримав участь польських військ у міжнародній військовій операції в Афганістані, яку очолювали США. Перший польський блок вступив у міжнародні сили ISAF в Афганістані в березні 2002 р. Питання, які стосувалися антитерористичних кампаній, обговорювалися під час візитів до Сполучених Штатів Америки міністра закордонних справ Польщі Влодзимежа Чимошевича в грудні 2001 р. і прем'єр-міністра Лешка Міллера в січні 2002 р.

17–19 липня 2002 р. президент О. Квасневський здійснив державний візит до США, під час якого президенти двох країн зустрілися з лідерами польської громади в Детройті. 5 липня Дж. Буш та О. Квасневський обговорили питання, що стосуються тісної співпраці 10 країн (Вишеградська група), що хотіли вступити до НАТО. Польща і Сполучені Штати Америки були палкими прихильниками подальшого розширення НАТО, як це було погоджено на саміті в Празі у листопаді 2002 р. 23 листо-

пада, президент О. Квасневський був у Вільнюсі, коли Буш проголосив рішення НАТО продовжити розширення союзу на сім посткомуністичних країн.

14 січня 2003 р. в Білому домі президент Дж. Буш на зустрічі з О. Квасневський заявив, що «США не має кращого друга в Європі, ніж Польща»; в лютому того ж року Буш також розмовляв з прем'єром Л. Міллером. 17 вересня уряд Міллера виступив з дозволом на використання польського контингенту, який налічував не більше 200 польських солдатів, у втручання міжнародної коаліції «з метою забезпечення реалізації Іраком відповідних резолюцій Ради Безпеки ООН».

Відразу після війни проти сил режиму Саддама Хусейна 5 травня 2003 р. міністр оборони Польщі Єжи Шмайдзинський зустрівся у Вашингтоні з міністром оборони Дональдом Рамсфельдом і заявив, що Польща пропонує командування багатонаціональних сил по стабілізації в одному з чотирьох секторів в Іраку – на півночі країни або між Багдадом і Басрі. Після візиту Шмайдзинського до США прибув міністр закордонних справ Польщі Влодзимеж Чимошевич, щоб обговорити участь польських військ в Іраку з державним секретарем Коліном Пауеллом. 31 травня 2003 р. президент США Джордж Буш під час недовгого перебування у Кракові зустрівся з президентом О. Квасневським і прем'єр-міністром Л. Міллером та виступив з промовою на Вавелі, представляючи Ініціативу з безпеки проліферації (PSI), щоб перешкодити передачі зброї масового знищення та засобам її доставки.

26–26 січня 2004 р. до США прибув О. Квасневський з робочим візитом. Президенти обох країн обговорили питання, що стосувалися конфліктів Іраку, візових вимог до поляків та модернізації збройних польських сил. Польща вважала, що як найближчий союзник США повинна бути включена до Програми безвізового в'їзду і таким чином звільнитися від візового режиму. Не отримавши бажаного результату, стосунки Польщі та США стали холоднішими, проте суттєво не змінилися.

8–9 лютого 2005 р. О. Квасневський знову приїжджає до США і зустрічається з Дж. Бушем. Однією з головних тем дискусії між президентами були питання стосовно віз, де Буш запропонував ввести дорожню карту, також обговорювалася тогочасна ситуація в Україні, де Польща відіграла роль арбітра.

Восени 2005 р. в Польщі відбулися президентські та парламентські вибори. Польща і надалі вважала США своїм найкращим партнером у зовнішній політиці. Новий президент Польщі Лех Качинський уперше відвідав США 8–11 лютого 2006 р. Два президенти підписали п'ятирічну угоду науково-технічної співпраці.

У листопаді 2006 р. до Польщі був доставлений військовий літак F–16 американського виробництва, що поклало символічний початок нової ери для польських повітряних сил. Крім того, Польща вже доволі тривалий час використовувала американські програми з модернізації збройних сил, наприклад, International Military Education and Training (IMET) або Foreign Military Financing (FMF) [2].

У січні 2007 р. Вашингтон офіційно запропонував Польщі американську установку системи протиракетної оборони – 10 ракет-перехоплювачів, які з'єднані з радаром у Чехії. Незважаючи на суперечливий характер цієї програми, Варшава погодилася на переговори, розглядаючи пропозицію як можливість для зміцнення довгострокових відносин з єдиною наддержавою у світі. 24 квітня до Варшави прибув міністр оборони Роберт Гейтс, щоб провести переговори. Він зустрівся з усіма провідними політиками Польщі. 24 травня почалися вже офіційні переговори у Варшаві стосовно встановлення системи ПРО.

Міністр закордонних справ Радослав Сікорський 1 лютого зустрівся у Вашингтоні з держсекретарем Кондолізою Райс і оголосив, що Польща та США досягли попередньої домовленості з установки протиракетного щита в Польщі, згідно з яким США допоможуть у модернізації польської оборони. 20 серпня 2008 р. Р. Сікорський та К. Райс офіційно підписали угоду [3].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи сказане вище, можна констатувати, що Дж. Буш-молодший проводив активну східноєвропейську політику. Зокрема, він плідно співпрацював з Республікою Польща, Україною та Російською Федерацією стосовно системи протиракетної оборони. Також Дж. Буш-молодший підписав значну кількість дипломатичних документів, серед яких: американсько-російський договір про скорочення стратегічних наступальних потенціалів, «Хартія Україна – США про стратегічне партнерство», п'ятирічна угода науково-технічної співпраці та угода з установки протиракетного щита між США і Польщею та ін. Він проводив численні міжнародні військові операції по боротьбі з тероризмом та встановлення програми ПРО в Східноєвропейському регіоні.

1. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р. – початок XXI ст.) : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / З. А. Баран та ін. ; за ред. М. М. Швагуляка. – Львів : Тріада-плюс, 2011. – 700 с.
2. Stosunki dwustronne Polska-USA [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Polska,stosunki_dwustronne,USA
3. Polsko-amerykańskie porozumienie o tarczy antyrakietowej – q&a (22 sierpnia 2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artukul,178,Polsko-amerykanskie_porozumienie_o_tarczy_antyrakietowej_-_q_and_a.html

Кондратюк Лена. Польща в Восточноєвропейській політиці Дж. Буша-младшого. В статті проаналізована передвиборна кампанія Дж. Буша-младшого і його опонента Альберта Гора. Розглянуті основні аспекти зовнішньої політики президента США з Російською Федерацією і Україною. Детально освітлені польсько-американські відносини в 2000–2008 гг.

Ключевые слова: зовнішня політика, система протилежоракетної оборони, державний візит, дипломатичний документ, міжнародна воєнна операція.

Kondratiuk Liena. Poland in Eastern European politics George Bush Younger. The article analyses pre – condition election campaign of George Bush younger and his opponent Albert Gore. The basic aspects in external relations of president USA with Russian Federation and Ukraine were considered. The article enlightened detailed peculiarities of polish- american relations per year 2000–2008.

Key words: foreign policy, missile defense system, state visit, diplomatic document, international military operation.